

Hej mistře, vstaň bystře ...

Název emise: Osobnosti

– **Jakub Jan Ryba**

Den vydání: 14. 10. 2015

Platnost: ode dne vydání ve styku tuzemském i mezinárodním až do odvolání

Hodnota: 13 Kč; kat. č. 863

Rozměr zn. obrazu: 23 x 40 mm

Výtvarný návrh: Eva Hašková

Rytec: Lubomír Žálec

Tisk: PTC Praha

Druh tisku: OTř v barvě černomodré + HT v barvách žluté, modré a šedomodré

Tisková forma: 2x 50; **Náklad:** 750.000

FDC: OTp v barvě černé; tisk: PTC Praha; náklad: 3.500

Jestli u nás nějaká píseň opravdu zlidověla, pak je to bez přehánění Rybova Česká mše vánoční. Kdo by neznal její melodii, kdo by nedovedl zabroukat alespoň prvních několik veršů! V tomhle ohledu Ryba jako skladatel nemá konkurenci, snad s výjimkou Smetanovy Vltavy se zakomponovaným popěvkem *Kočka leze dírou*, ale tam jde o opačný případ, kdy se lidová píseň stala součástí skladby umělé.

Oba zmínění hudební veličníci měli smutný osud, Ryba doslova tragický, a je vlastně symbolické, že známka vychází k dvoustému padesátému výročí jeho narození a současně k dvoustému výročí smrti. V naší historii je řada osobností, které navzdory těžkým existenčním problémům po sobě zanechaly Dílo, málokterá však v takovém kontrastu. Snad jen Božena Němcová navzdory šířící chudobě dokázala přenést generace čtenářů do světa dobrotivé babičky či pohádkových postav, Ryba zase svými skladbami (bylo jich prý přes tisíc!) potěšil duše současníků – a některé se hrají dodnes.

Jakub Šimon Ryba (tak byl pokřtěn a další jméno, Jan, začal mít jména Šimon používat až v dospělosti,

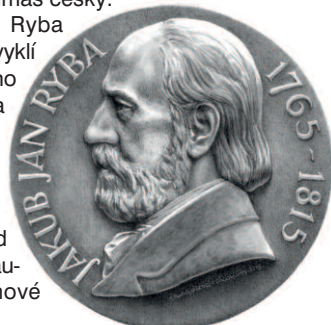

technik nemohu pominout ani slavné plemeno, které se k Rybovu rodišti váže – přeštické černostrakaté prase, které tu má dokonce sochu, přesněji sousoší.) Rybova rodina byla učitelská, otec byl podučitelem, skladatelem a regenschorin (hrál v místním kostele na varhany), dědeček z maminičky strany učitelem. Učitelství bylo u nás ve druhé polovině osmnáctého století bídně placeným zaměstnáním, a o podučitelích (což byli níže postavení učitelé na vícetřídních školách) to platilo trojnásob! (Trojnásob proto, že podle dobových pramenů byl jejich příjem zhruba třetinový oproti už tak mizerně honorovaným učitelům, což stvrzuje i osud obou Rybů – ten starší zemřel v chudobinci.) Není tedy divu, že nadaného syna nemohl udržet na studiích a vybral mu dráhu, kterou dobře znal – aby se i on stal učitelem. Tak také Ryba mladší působil, po většinu života v Rožmitále pod Třemšínem, městečku na Příbramsku. Otec třinácti dětí (v důsledku tehdy běžné vysoké dětské úmrtnosti jich přežilo sedm) vedle zaměstnání našel čas a sílu k rozsáhlé skladatelské tvorbě a rovněž k obrozenecké činnosti, což se jistě nesetkávalo s pochopením nadřízených. Hudba, kterou žil, byla paradoxně příčinou jeho tragického konce – nejnovější badatelské poznatky hovoří o tom, že ztratil chuť k životu v situaci, kdy místní farář zrušil už sjednanou opravu beznadějně rozladěných varhan v rožmitálském kostele Povýšení svatého Kříže, na nichž Ryba po léta hrál a skládal. Snad právě tohle bylo poslední kapkou v moři problémů, po níž osměho dubna roku 1815 odešel z domova s břitvou v kapse a pod neďalekým kopcem Štěrbinu si v lesním zátiší podřízl hrdlo. Bylo mu pouhých 49 let... Vztah správce farnosti k Rybovi dokresluje, že jako sebevraha ho odmítl pohřbit v posvěcené půdě (ač běžně byly podobné případy omlouvány momentálním pominutím smyslů), takže byl uložen na vzdáleném morovém hřbitově a teprve po čtyřech desetiletích mu byl zřízen hrob ve Starém Rožmitále.

V tamním kostele jsou Rybovy varhany dodnes – dávno zrestaurované každoročně radostně znějí slavnou Rybovou vánoční mší. Sám kostel je spjat i s dalšími známými jmény, počátkem 16. století tu byl farářem Václav Hájek z Libočan, autor Kroniky české, v sedmdesátých letech století minulého zase Miloslav Vlček, pozdější kardinál a primas český.

Na nové známce je Ryba zobrazen jinak, než jsme zvyklí – bez plnovousu, kterým ho obdařil v roce 1895 na fiktivním portrétu v galerii starých českých učitelů Gustav Ptáček (vychází z něj i podoba na medailonu na náhrobku či na medaili od Marie Uchytlové-Kučkové /autorky slavné jednokorunové mince z padesátých let/).

FDC

Rybovu podobu totiž neznáme, žádný jeho portrét se nedochoval. Autorka známky tedy zjevně vyšla z dochované podobizny Rybova syna Arnošta, profesora očního lékařství a děkana lékařské fakulty.

Je to šťastná volba – rozhodně lepší, než fantazírování obvyklé v takových případech, a trochu v mých očích vyvažuje, že jinak je známka po výtvarné stránce vcelku všední,

nenápaditá (snad až na obloukovitý nápis, ten je originální), a rozhodně se o ní nedá říci, že by posunovala naši známkovou tvorbu kupředu. Eva Hašková je přitom na tomto poli zkušeným tvůrcem a například loňská známka k výročí opavského muzea se jí vy-

sloveně povedla. Nadšen nejsem ani rytinou, Lubomír Zálec předvedl už lepší výkony (například na slovenské známce Bazilika v Šaštíne z roku 2012).

Nakonec by možná bylo lepší, kdyby místo portrétu (který stejně neznáme) byl pro obraz známky použit motiv kresebné výzdoby na obálce prvního dne, s Rybovým působištěm-kostelem, viděným z neobvyklé strany, rozvrzanými klávesami jeho milovaných varhan a betlémskou hvězdou symbolizující jeho nejslavnější skladbu. Rozhodně to není první případ, kdy je „levá strana“ FDC zdařilejší (výtvarně i rytecky), než samotná známka, kterou má doplňovat.

Razítko je příjemně jednoduché, s Rybovým autogramem; z řady známých autorka vybrala ten s dekorativní smyčkou na konci.

A jak skončíme naše zamýšlení nad novou známkou?

Vánoce jsou sice ještě daleko, ale už teď si v duchu můžeme zanotovat kousek z Rybovy radostné mše: „Bez všeho honem prodlení, běžme tam, kde to libě zní ...“

